

**Соціокультурна репрезентація української ментальності в англомовному світі
(на матеріалі перекладів поетичних творів Ліни Костенко)**

Світлана Харченко
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка
Старобільськ, Україна

Анотація. Дана наукова робота присвячена аналізу перекладу поетичних творів Ліни Костенко англійською мовою. Головна мета – визначити його особливості на стилістичному та лексичному рівнях. Переклад поетичного тексту має особливу специфіку, пов'язану з унікальністю поетичного жанру. Такий переклад передбачає відтворення змісту твору оригіналу за допомогою певної організації та підбору мовних засобів і прийомів. Ліричні твори Ліни Костенко поки що мало були в центрі уваги перекладознавчих досліджень, як і загалом сучасна українська поезія. Тому актуальність дослідження визначається необхідністю виявлення специфіки включення перекладів українських поетичних творів у контекст англомовного літературного простору.

Ключові слова: переклад, поетичний твір, перекладацькі трансформації, картина світу

**Socio-Cultural Representation of Ukrainian Mentality in the English-Speaking World
(Based on Translations of Lina Kostenko's Poetic Works)**

Svitlana Kharchenko
Luhansk Taras Shevchenko National University
Starobilsk, Ukraine

Abstract. This research paper aims to analyze the translation of Lina Kostenko's poetic works into English. The main purpose is to identify its peculiarities on the stylistic and lexical levels. The translation of poetic texts has its specificity associated with the uniqueness of the poetic genre. Such a translation involves the reproduction of the content of the original work through a specific organization and selection of language means and techniques. Lina Kostenko's lyrical works as well as modern Ukrainian poetry in general have not yet been much discussed in the literature on translation studies. Therefore, the relevance of the study is determined by the need to identify the specificity of including the translations of Ukrainian poetic works into the context of the English-language literary space.

Key words: translation, poetic work, translation transformations, worldview

Вступ

Творчість Ліни Василівни Костенко є одним із найвизначніших явищ української художньої культури. Протягом п'ятдесяти років своєї подвижницької літературної діяльності вона створювала та продовжує створювати такі шедеври, які сприймаються як зразкові в українській літературі. Письменниця вражає не одне покоління читачів та літературознавців унікальністю, неповторністю, несподіваністю художніх відкриттів, у яких життя постає в усьому розмаїтті його проявів – смішному й сумному, прекрасному й нищому, видуманому й буденному.

Вплив Ліни Костенко на український літературний процес є незаперечним. Її творчість формує свідомість читача, потяг до прекрасного. В ній тонко переплітається давнина та сьогодення, кохання та культура. В її віршах ми відчуваємо звернення до читача, що нерідко виступає заклик до дій та направленням вірною дорогою. Вони

увібрали в собі народну енергетику, народні пісні й сподівання та слугують сьогодні животною джерелом для української культури.

Постать Ліни Василівни з її боротьбою за українську культуру, громадянську свідомість та етику людського буття загалом, з її естетичним новаторством та самобутнім підходом, є суттєвою не тільки для української культури, але й для країн всієї Європи, де постала гостра проблема збереження неповторності національної культури, яка попала під загрозу в контексті глобалізації. Її твори перекладалися і перекладаються багатьма мовами народів світу: російською, англійською, німецькою, французькою, іспанською, італійською, білоруською, болгарською, польською, чеською, сербською, естонською, португальською, румунською, словацькою, хорватською, угорською, шведською.

Робота присвячена дослідженню творчості Л.В. Костенко та особливості перекладів її ліричних творів англійською мовою. Характеристика її творчості дозволяє відкрити нові грані в особистості письменниці та побачити, наскільки невичерпні можливості діалогу з нею. А особливості її ліричних творів у перекладознавчому аспекті – досить актуальна проблема, оскільки стосуються розповсюджених зараз когнітивно-дискурсивних напрямів дослідження мовних одиниць та їх функціонування у різномовних дискурсах. В додаток це питання – недостатньо вивчене, оскільки ліричні твори Ліни Костенко поки що мало були в центрі уваги перекладознавчих досліджень, як і загалом сучасна українська поезія. Ці ознаки у свою чергу визначають теоретичну значущість для літературознавчої галузі й обумовлюють вибір теми.

Енергетика тексту Ліни Костенко, надзвичайне стилістичне відчуття слова, новаторський підхід до висвітлення образу України змушують читачів, літераторів, перекладачів все дедалі більше поглиблюватися в її творчість. Адже творчий доробок Ліни Василівни вирізняється не тільки майстерним володінням словом, але й потужним потенціалом філософсько-світоглядних ідей, котрий дійсно можна вважати соціокультурною репрезентацією української ментальності. І саме переклади можуть ознайомити англomовного читача з українською культурою і літературою. Тому актуальність дослідження визначається необхідністю виявлення специфіки включення перекладів українських поетичних творів у контекст англomовного літературного простору.

Творчість Ліни Василівни досліджувалась багатьма вченими. Зокрема, вивченням її поетичного слова займалися С. Єрмоленко (2009), О. Козлова (2008), Л. Ставицька (2000), Л. Тарнашинська (2005), В. Брюховецький (1990). Т. Салига (2008) аналізувала її ліричні твори в контексті поезії шістдесятників. М. Ільницький (1983) намагався створити літературний портрет поетеси, висвітлюючи неповторність її творчого доробку. Також слід зазначити роботу Б. Бакули (2000), яка представляє аналіз історії через поезію Ліни Костенко.

Мета даної наукової роботи – здійснити аналіз перекладу творів Ліни Костенко англійською мовою та встановити його особливості на стилістичному та лексичному рівнях.

Для досягнення поставленої мети у дослідженні використовуються методи, які дозволяють отримати багатоаспектну інформацію про предмет дослідження. Зокрема, це теоретичний метод, який включає критичний аналіз, узагальнення, систематизацію досліджуваної проблеми на основі осмислення першоджерел, порівняння оригіналу і перекладу та дослідження феномену варіативності художніх текстів.

Особливості індивідуального стилю Ліни Костенко

Ліна Костенко завжди тяжіла до реалізму, уникаючи формотворчих забавок модернізму, ігноруючи естетичні новації постмодернізму, хоча якісні елементи того й

іншого в її творах наявні. Аналізуючи стиль письменниці, А. Яковець (2006) зазначає «нове обличчя реалізму», яке стає можливим у віршах поетеси,

... де можна знайти й експресивну декоративність і строгу простоту; кольоровість і чорно-біле креслення; не чужа їй також імпресіоністична деталь, лірична гіпербола і викривлений часопростір. Проте зберігається переважна тенденція її творчої праці – унормованість уявлень про речі, прозора означеність їх основних вимірів (с. 65).

Особливість її стилю визначити легко й важко водночас, адже метафори використовують всі поети, всі вони пишуть про почуття, про сутність людського життя, про природу тощо. Але хоча «усі слова були уже чиймись», вірші Ліни Костенко можна легко впізнати. Уникаючи стереотипних висловлювань, вона творить асоціативно-образну метафору, розширюючи таким прийомом обрії людського мислення та уяви, збагачуючи духовний простір читача. Такі метафоричні картини присутні в її творах постійно, і становлять, по суті, молекулярну будову її поезії. Д. Дроздовський (2006) зауважує:

Ліна Костенко, володіючи досвідом і силою емоційного осягання світу, працює над інтелектом, поетичними формами і методикою виходу в силове поле Духу, осягаючи формоутворення за допомогою таких образів, яких досі не було, і цим виводить знання і почуття на нову орбіту духотворчості (с. 77).

Характерною ознакою індивідуального стилю поетеси є також широке вживання семантично протиставлюваних лексем. Антонімічні лексеми виконують тут багатоманітні семантичні функції. Антонімічні пари, що належать до першої функціонально-семантичної групи, характеризують:

1) зовнішній вигляд людини: – Хто коми вживав, хто писав без ком. / Блондином був чи брUNETOM. / Героем, співцем, мудрецем, диваком. / Але жоден поет не був непоетом (Костенко, 1989, с. 91);

2) внутрішні риси індивідуума: І я подумав: – Боже мій! Свята. – / На Ганну глянув якомсь по-новому. / Ця вірна навіть мертвому. А та / була невірна і мені живому (Костенко, 2007, с. 151);

3) почуття, емоції, психологічний стан: Напитись голосу твого, / того закоханого струму, / тієї радості і суму / чаклунства дивного того (Костенко, 1989, с. 124);

4) дії людини: Життя – як вокзал. / Хтось приїжджає, / хтось від'їжджає (Костенко, 1989, с. 148);

5) соціальні явища: Оце і все. Одна така поразка / закреслює стонадцять перемог? (Костенко, 2007, с. 8).

Найчастотнішими в її ліричних творах є емотивні поняття, семантично протиставлені компоненти яких відтворюють контрастні настрої й почуття персонажів, представляють суперечливість внутрішнього світу ліричного героя.

Друга функціонально-семантична група включає антонімічні лексеми, які позначають полярні предмети, процеси та явища об'єктивної дійсності. Дослідники мовотворчості Ліни Костенко наголошують на тому, що одним із ключових образів лірики поетеси є час. С. Єрмоленко (2007) зазначає: «Значення часу як виміру особистого життя і життя людства тісно переплітається в поезії Ліни Костенко» (с. 412). Наприклад: За те, що завтра хоче зеленіть, / за те, що вчора встигло оддзвеніти (Костенко, 1989, с. 9).

В образотворчій системі Ліни Костенко високою частотністю вживання відзначається універсальна опозиція життя – смерть: Не скаржився. Мовчав. Не плакав ні від чого. / Нічого, якомсь жив і якомсь не вмирав (Костенко, 1989, с. 16); Мені вже так. / Мені вже або вмерти. / Або воскреснуть і перемогти (Костенко, 2007, с. 115).

Характерною ознакою ідіостилю Ліни Костенко є також вживання оксиморонів – стилістичних фігур, побудованих на антонімах. Продуктивними в її творах є оксиморони, що мають форму підрядних атрибутивних словосполучень. Серед них можна виокремити: а) оксиморони, у яких означення передає позитивний оцінний зміст, а означуване – негативний: добрий сум, світлий біль, солодка гіркота, солодкі сльози; б) оксиморони, у яких означення передає негативний оцінний зміст, а означуване – позитивний: гіркий мед, страшний рай, усмішка гірка, щастя полинове; в) оксиморони, складники яких семантично не марковані: вогонь холодний, нечутні голоси, нечутний дзвін, німа музика, пари непаристі.

Отже, індивідуальний авторський стиль Ліни Костенко відзначається своєю самотністю та різноманітністю. Особливе місце тут займають лексичні опозиції, які дають характеристику зовнішньому вигляду людини, її психічному стану, емоціям, почуттям, діям та стосункам, а також номени-опозити, співвідносні із часовими та просторовими поняттями.

Природа перекладацьких труднощів лірики Ліни Костенко англійською мовою

Останнім часом перекладачі все частіше звертаються до творчості Ліни Костенко. Твори поетеси перекладалися і перекладаються багатьма мовами народів світу. Дж. Луцький якось назвав Ліну Костенко «царицею поезії в Україні» (Оксенич, 2010). Такі відомі перекладачі, як Віра Річ, Михайло Найдан, Джон Вейр та багато інших займалися перекладами її ліричних творів англійською мовою.

Переклад поетичного тексту має особливу специфіку, пов'язану з унікальністю поетичного жанру, оскільки «поезія, залишаючись явищем мови, в той же час є чимось більшим, ніж просто мовою» (Октавіо, 1987). Такий переклад передбачає відтворення змісту твору оригіналу за допомогою певної організації та підбору мовних засобів і прийомів на фонетичному, семантичному, лексичному та синтаксичному рівнях.

Для розуміння та відтворення цілісності, своєрідності, благозвучності поетичних творів важливо дослідити та проаналізувати образну експресивність твору. Її частково можна досягти за допомогою різних тропів. Особливе місце тут займає метафора, яка допомагає створити індивідуально-авторський світогляд.

В рамках відмінностей традицій граматичного оформлення метафори у вихідній мові й мові перекладу використовуються структурні трансформації. Відповідно до Казакової (2002), «вони виникають і у відношенні до такої поширеної образної форми англійської мови, як метафоричний епітет, який може бути виражений як атрибутивним, так і субстантивним словосполученням, а іноді – їх комбінацією, в цілому не придатний українському синтаксису».

Метафорична одиниця, принцип побудови якої відрізняється в мові перекладу, створює окрему проблему. В таких випадках перекладач може вдаватися до більш об'ємних трансформацій, наприклад, замінити стилістичний статус одиниці (метафору замінити епітетом чи іншим тропом). Так, перекладачі часто застосовують прийоми додавання \ опущення, а також перестановку елементів вихідної метафори, як, наприклад, в наступному випадку:

Страшні слова, коли вони мовчать,
коли вони зненацька причаїлись...

І в перекладі це звучить:

The silent words are frightening and mean,

they hide at times to make the fears steady... (Переклад Г. Покривайла (2010))

Ліна Костенко	Переклад Г. Покривайла
<p>Страшні слова, коли вони мовчать, коли вони зненацька причаїлись, коли не знаєш, з чого їх почать, бо всі слова були уже чиймись. Хтось ними плакав, мучився, болів, із них почав і ними ж і завершив. Людей мільярди і мільярди слів, а ти їх маєш вимовити вперше! Все повторялось: і краса, й потворність. Усе було: асфальти й спориші. Поезія - це завжди неповторність, якийсь безсмертний дотик до душі.</p>	<p>The silent words are frightening and mean, they hide at times to make the fears steady, and you don't know how to begin, for someone all these words has used already. They keep somebody's tears, torture, pain, the cry of birth and that last dying sound. People are millions, stocks of words're the same, but yours must ring as if for the first time found. Things are repeated: ugliness and beauty. The paths and highways aren't new at all. The Poetry's unique, its sacred duty's to wake immortal chords of our soul.</p>

Коли ж традиції передачі емоційно-оціночної інформації співпадають в мові оригіналу та мові перекладу, то перекладач може використовувати повний переклад:

Це – голос наш. Це – пісня. Це – душа.

She was our voice. She was our song. She was our soul. (Переклад Turkewicz-Sanko (1997))

Поетичні образи, символи, архетипи, а також реалії беруть свій початок у фольклорі, народній філософії та людської свідомості. Згідно пантеїстичної традиції світосприйняття, природа має душу, а людина є її невід'ємною частиною. Ця властивість і є головною для української поезії. Для ілюстрації цього твердження розглянемо вірш Ліни Костенко «Спинюся я і довго слухать буду» і його переклад, зроблений Михайлом Найданом (Naydan & Kostenko, 1977).

Ліна Костенко	Переклад М. Найдана
<p>Спинюся я і довго буду слухать, як бродить серпень по землі моїй... Ще над Дніпром клубочиться задуха, ще пахне степом сизий деревій. Та верби похилилися додолу, червоні ружі зблідли на виду, бо вже погналось перекотиполе за літом – по гарячому сліду...</p>	<p>I stop and for a long time will listen how August wanders throughout my land... Oppressive heat still rolls above the Dnipro River, dove-colored yarrow smells of the steppe. And the willows stooped to the ground, red hollyhocks turned pale at sight, for already the rolling-flax chased after Summer – along the burning trail...</p>

У наведеному прикладі дається опис природи, яка властива рідним краям поетеси. Зображення містить такі образні поняття і культурно-значущі слова як «Дніпро» і «степ». У перекладі реалія «Дніпр» передана за допомогою транслітерації та конкретизації даного класу топонімів, і представлена виразом «the Dnipro-River» з метою передачі семантичної експлікації власної назви, яка для англomовного читача стає назвою річки далекої країни.

Традиційний поетичний символ «степ», який за звучанням схожий з англійським словом «steppe», для англомовного читача є лише різноманітністю екологічного регіону, коли для українця – це символ батьківщини. Поетичне зображення рідної місцевості включає елементи рослинної символіки, семантику яких перекладач нерідко передає за допомогою покомпонентного калькування.

Використання рослинної символіки також є характерною рисою як поетичних творів Ліни Костенко, так і української поезії загалом, однак англомовний читач, якому притаманне реалістичне і прагматичне світорозуміння, не має такого сприйняття природи. Про це свідчать найменування деяких рослин, які вживаються в словниках ботанічних термінів. В перекладній мові немає відповідного еквівалента для мікрообразу степової рослини «перекотиполе», тому перекладач застосував функціональну аналогію, в результаті чого замінив «перекотиполе» на «rolling-flax» (льон, який котиться).

Ліна Костенко, описуючи навколишній світ, використовує метод анімізації та навіть олюднення світу природи, виражаючи це персоніфікацією: «...бродить серпень по моїй землі»; «...перекотиполе погналося за літом». В перекладі Найдан зберігає зображувальні-виражальні засоби: «August wanders throughout my land»; «the rolling-flax chased after summer». Але не дивлячись на те, що образна структура тут відтворена, англомовний читач сприймає твір по-іншому, бо тут має місце порушення певних асоціативних зв'язків, а також втрачається символічне значення семантики мікрообразу.

В романі «Маруся Чурай» зі значенням «час перед сходом сонця, коли ще темно» зафіксована лексема «засвіт»:

Полтаво! Засвіт встануть козаченьки.

Ти припадеш їм знову до стремен.

У мовотворчості поетеси це слово вживається також як елемент мовного знака культури («Засвіт встали козаченьки» – перший рядок народної пісні, авторкою якої вважають ту саму дівчину-легенду Марусю Чурай), що допомагає творити сюжет поеми (Єрмоленко, 2007). Еквівалент в англійській мові, який би з максимальною точністю передавав інформаційне навантаження висловлювання, знайти неможливо через різне світосприйняття культур. Зменшено-пестливий суфікс в слові «козаченьки» також ускладнює задачу для перекладача. Тому в перекладі використовуємо нейтральні з погляду експресивності відповідники:

Poltava! At twilight the Cossacks will wake up.

And you will fall back to their stirrups. (Переклад наш)

Стиль перекладача поетичного твору «Життя іде і все без коректур» М. Прокопця («My Lina Kostenko», 2008) характеризує відмова від буквального перекладу при передачі метафор та епітетів – він намагається зберегти їх експресивну функцію. З тієї причини «прикрій рядок» звучить англійською як «biting line». Щоб зберегти експресію він перебудовує граматичну структуру оригіналу: «людині бійся душу ошукать» – «Man, fear deceiving your soul». Перекладач зберіг також порівняння («не бійся смутків, хоч вони як ріки» – «Fear not sorrows, though they be like rivers»; «пройдемо, як тіні» – «we shall pass like shadows») та лексичні повтори («не бійся» – «fear not»), тим самим передавши ідею автора.

Ліна Костенко	Переклад М. Прокопець
<p>...Зробити щось, лишити по собі, а ми, нічого, – пройдемо, як тіні, щоб тільки неба очі голубі цю землю завжди бачили в цвітінні... ... Але не бійся прикрого рядка. Прозринь не бійся, бо вони як ліки. Не бійся правди, хоч яка гірка, не бійся смутків, хоч вони як ріки. Людині бійся душу ошукать, бо в цьому схибиш – то уже навіки.</p>	<p>...To do something, leaving something of ourselves behind, But we shall pass like shadows, Just so that the blue eyes of the sky Can see this earth in bloom... ..Fear not the biting line, Fear not truth, however bitter, Fear not sorrows Though they be like rivers. Man, fear deceiving your soul: For if you act against it, It will be forever!</p>

Далі розглянемо переклад вірша Ліни Костенко «Крила», виконаний Джоном Вейром (Вірші українських класиків англійською, 2013). Перше, що привертає увагу, це відсутність тієї мелодійності, яка чується в оригіналі. Також у перекладі немає чіткої ритми. Наприклад, Ліна Костенко використовує так зване «ватне римування», коли останнє слово римується зі словом в рядку: «Немає поля, то буде воля. Немає пари, то будуть хмари». В перекладі ця особистість не збережена: «No field, it will be done. No steam, it will cloud». На лексичному рівні перекладач також не передав значення явища, яке є значущим для українського національного життя. Це явище – воля. Англословний читач не зрозуміє, що буде зроблено, коли не буде поля: «... it will be done».

Ліна Костенко	Переклад Дж. Вейра
Крила	The Wings
А й правда, крилатим ґрунту не треба. Землі немає, то буде небо.	But also true winged soil is not necessary. Earth is not, it will be heaven.
Немає поля, то буде воля. Немає пари, то будуть хмари.	No field, it will be done. No steam, it will cloud.
В цьому, напевно, правда пташина... А як же людина? А що ж людина?	This is probably true bird ... But what about the man? And what about the man?
Живе на землі. Сама не літає. А крила має. А крила має!	He lives on the ground. I do not fly. A wing has. A wing has!
Вони, ті крила, не з пуху-пір'я, А з правди, чесноти і довір'я.	They are the wings, not down, now, "I And of truth, virtue and trust "me.
У кого - з вірності у коханні. У кого - з вічного поривання.	Who - with fidelity in love. Who - with eternal aspirations.
У кого - з щирості до роботи. У кого - з щедрості на турботи.	Who - with sincerity to work. Who - with generosity to care.
У кого - з пісні, або з надії, Або з поезії, або з мрії.	Who - the song, or hope,

Людина нібито не літає... А крила має. А крила має!	Or with poetry, or dreams. Man allegedly does not fly ... A wing has. A wing has!
--	---

Хотілось би ще звернути увагу на рядки «Живе на землі. Сама не літає». Займенник «сама» пов'язаний зі словом «людина», що чітко видно з попереднього речення: «А що ж людина?» Але в перекладі ми бачимо «He lives on the ground. I do not fly». Перекладач перестрибнув від загального поняття до суб'єктивного і тому не зміг передати змісту та індивідуального ставлення авторки.

Наведемо ще один приклад. Ліна Костенко пише: «Ті крила – не з пуху-пір'я». Вона підкреслює безтілесну, нематеріальну форму крил, оскільки це метафора, яка означає, що крила – то чесність, вірність, працьовитість, щедрість. Однак, перекладач не вважав за потрібне актуалізувати та висунути на перший план це поняття. І тому ось, що бачимо в перекладі: «They are the wings, not down, now...». Тим не менш, зміст останнього рядка він зберіг «А крила має. А крила має!» – «A wing has. A wing has!» Таким чином, це буквальный переклад і його не можна вважати адекватним, оскільки він не передає індивідуальний погляд, сприйняття та ідеї автора.

Отже, оскільки мовно-концептуальні картини світу мови оригіналу та мови перекладу відрізняються, а семантика універсальних образів та мотивів передається по-різному в англійській інтерпретації, з'являється необхідність застосовувати граматичні, лексико-граматичні та стилістичні трансформації образних концептів.

Зображувально-виражальні засоби Ліни Костенко «відкривають завісу» до розуміння її поезії, постійно вимагають розгадування тексту, домислення, уміння вловити логіку руху поетичного образу. Такі національні образи як степ, верби, Дніпро в процесі перекладу можуть лишатись семіологічної глибини чи певних культурологічних складників. Тому при перекладі її творів виникають деякі труднощі, і тут найголовніше завдання для перекладача – не схибити у виборі потрібного слова.

Висновки

У роботі досліджено творчість Ліни Костенко та розглянуто специфіку перекладу її ліричних творів англійською мовою. Творча діяльність Ліни Костенко стала неабияким явищем сьогоденної української поезії, явищем, яке має відчутний вплив на весь її подальший розвиток. Вона охоплює широкий діапазон мотивів: моральні якості, загальнолюдські цінності, проблеми природи, екології, війни й миру, явища кохання, швидкоплинності часу та багато інших. Охопивши в собі взірці народу та найліпші притаманні риси живої мови, вона не перестає підносити українську літературну спадщину на рівень найкращих прикладів європейської художньої творчості.

Аналіз перекладів поетичних творів Ліни Костенко в роботі дається на стилістичному, лексичному, семантичному та синтактико-композиційному рівнях. В творах Ліни Костенко широко використовуються виражально-зображувальні мовні засоби, тому при перекладі її творів виникають деякі труднощі, і тут найголовніше завдання для перекладача – підібрати відповідний еквівалент. Здебільшого при перекладі структура, семантика та стилістична функція тропів були збережені. Переклади характеризуються доволі точною передачею змісту та стильових особливостей. З іншої сторони, також можна виявити деякі зміни, які вказують на те, що перекладачі намагалися не відступати від авторського стилю. Крім того, завдяки таким трансформаціям був збережений піднесений стиль письма, який може справляти таке саме враження на читача, що й оригінал.

Список використаних джерел

- My Lina Kostenko. (2008, March 25). Retrieved from <https://day.kyiv.ua/en/article/day-after-day/my-lina-kostenko>
- Naydan, M., & Kostenko, L. (1977). Floating flowers: the poetry of Lina Kostenko. *Ulbandus Review*, 1(1), 138-157. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/25748018>
- Turkewicz-Sanko, H. (1997). *Treasury of Ukrainian Love*. Retrieved from <https://www.scribd.com/doc/186303554/Treasury-of-Ukrainian-Love-%D0%9D-Turkewicz-Sanko-1997>
- Бакула, Б. (2000). Історія і поезія. *Дивослово*, 3, 42-45.
- Брюховецький, В.С. (1990). *Ліна Костенко: нарис творчості*. Київ: Дніпро.
- Вірші українських класиків англійською. (2013, 2 серпня). http://h.ua/story/380539/news_601362.html
- Дроздовський, Д. (2006). Коли доторкаєшся до вічності: метафізична вічність поетичного буття Ліни Костенко. В: Т.В. Шаповаленко (Ред.), *Поезія Ліни Костенко в часах перехідних і вічних: Матеріали круглого столу* (с. 69-79). Харків: Прапор.
- Єрмоленко, С.Я. (2007). *Мова і українознавчий світогляд* [Монографія]. Київ: НДІУ.
- Єрмоленко, С.Я. (2009). *Мовно-естетичні знаки української культури* [Монографія]. Київ: Ін-т української мови НАН України.
- Ільницький, М. (1983). Поезія останніх десятиріч: трагедії і новаторство (стаття друга). *Рад. Літературознавство*, 4, 13-21.
- Казакова, Т.А. (2002). *Практические основы перевода. English-Russian* [Учебное пособие]. Санкт-Петербург: Лениздат; Союз.
- Козлова, О. (2008). Структурно-семантичний аналіз метафор у поезії Ліни Костенко. *Українська мова і література в школі.*, 6, 34-40.
- Костенко, Л.В. (1989). *Вибране*. Київ: Дніпро.
- Костенко, Л.В. (2007). *Берестечко* [Іст. роман]. 2-е вид. Львів: Каменяр.
- Оксенич, М. В. (2010). Костенко Ліна Василівна. В: О. О. Попельницька & М. В. Оксенич (Ред.), *Сто великих діячів культури України* (с. 391-395). Київ: Аріс.
- Октавио, П. (1987). Перевод. В: А.А. Клышко (Ред.), *Перевод – средство взаимного сближения народов* (с. 161-165). Москва: Прогресс.
- Покривайло, Г. (2010). *Перевод из Лины Костенко*. Retrived from <https://stihi.ru/2010/04/17/3292>
- Салига, Т. (2008). «Віддайте мені дощ. Віддайте мені тишу». «Вольтова дуга» слова Ліни Костенко. *Літературна Україна*, 27(17 липня), 5.
- Ставицька, Л.О. (2000). “О скільки слів, і скільки снів мені наснилося...”. *Дивослово*, 3, 26-30.
- Тарнашинська, Л. (2005). Час у творчості Ліни Костенко як темпоральний код структури людського досвіду. *Слово і час*, 6, 42-52.
- Яковець, А. (2006). «Я вибрала ... Долю, а не вірші». В: Т.В. Шаповаленко (Ред.), *Поезія Ліни Костенко в часах перехідних і вічних: Матеріали круглого столу* (с. 62-68). Харків: Прапор.